

LA REPRESENTACIÓ DE LA CATALUNYA NORD A LES INSTITUCIONS POLÍTIQUES CATALANES ABANS DE L'ANNEXIÓ AMB FRANÇA

Una sèrie de fets històrics, al meu parer, han generat molts malentesos pel que fa als lligams territorials dels comtats amb el Principat. Així, per exemple, la formació del reialme de Mallorca. Segurament també ha pesat molt històricament la cessió del Rosselló i la Cerdanya per Joan II al rei de França, cessió feta com una garantia hipotecària a la recerca del suport militar de Lluís XI per fer la guerra a les institucions catalanes. Aquesta deixa Joan II la va fer per tal d'obtenir un préstec de dos-cents mil escuts, a canvi de la cessió de drets sobirans i de la facultat de guarnicions franceses a Perpinyà i Cotlliure (1462). Després d'això, el fet que, un cop reconquerits els comtats, l'organització reial del territori amb Ferran II, pensés en una governació pròpia i separada va completar la situació (1493). En fer aquest breu recordatori històric, també cal observar que no hi ha concordança territorial entre els vells comtats i la denominació *comtats*, com ha recordat Núria Sales (*Afers*, núm. 28 [1997], p. 517-520); per tant, aquesta denominació de *comtats* tenia lloc en un moment històric en què els comtats havien deixat de ser comtats. Tot i això, la doble denominació va fer fortuna i ha contribuït a generar molts malentesos històrics i presents.

Caldria un estudi sistemàtic per observar l'ús simultani (per exemple, entre les constitucions de Catalunya) de la denominació duplicada *Principat* i *comtats*, evidentment la més freqüent, però també al seu costat l'ús de Catalunya amb els comtats implícitament inclosos i fins i tot l'ús de Principat de Catalunya, també amb els comtats implícitament inclosos. És clar que aquesta darrera accepció és la menys freqüent, però és el cas de la Constitució de 1413, que, en aprovar la traducció al català i la compilació de les lleis catalanes, diu: «Per tal que las leys del Principat de Catalunya, per nostres illustres predecessors promulgadas sien pus manifestas e intelligibles...». Són les primeres paraules d'aquesta Constitució. També ho podem observar en les ordinacions

sobre les drapades de la Generalitat, encarregades el 1422 i proveïdes el 1424 amb l'autoritat, entre d'altres, d'un burgès de Perpinyà aleshores oïdor de comptes i amb la presència de teixidors paraires, tintorers i experts en l'ofici de diverses ciutats, viles i llocs, entre ells de Perpinyà. Aquestes ordinacions són encapçalades amb el títol «Ordinacions fetes e ordenades sobre les drapades que.s fan en lo Principat de Cathalunya», manuscrites fins a l'estampació del *Libre dels quatre senyals* de 1632. Cal no oblidar les referències dels límits de Catalunya que el sobirà feia en els Usatges «que la dita terra mia de Salças entro a Tortosa e Leyda ab sas encontradas pau e treva sie stabilda». Ho repeteix el rei Pere el 1198 en parlar de la constitució de pau i treva «per tota Cathalunya, ço és a saber, de Salças tro a Leyda» diu en definir les fronteres en sentit horitzontal, mentre aquest mateix, el 1200, repeteix les mateixes paraules de l'Usatge esmentat.

A propòsit de la denominació, vull indicar que en les convocatòries de Corts Catalanes, en fer la llista dels assistents, no s'usa mai la denominació duplicada *Principat* i *comtats*, ni tampoc la noció de Principat, sinó només *Catalunya*. Per exemple, el procés del Protonotari de les Corts de Montsó de 1585, en recollir la crida de la convocatòria de les anteriors de Montsó-Barcelona de 1563-1564 diu, simplement: «Pro brachio ecclesiastico Cataloniae» i segueix la llista de prelats de Catalunya, entre ells el bisbe d'Elna, l'abat de Sant Martí del Canigó, l'abat de Sant Miquel de Cuixà, el de Santa Maria d'Arles i el de Santa Maria de la Real. En segon lloc diu: «Pro brachio militari Cathalonie» i segueix la llarga llista de nobles, cavallers i donzells, entre ells els dels comtats inclosos com els Giginta, els Oms, els Cahors, els Èvol o els Llupià, entre d'altres. El contrast entre aquestes llistes i la relació de l'obra *Noblesa catalana* de Lazerme ens ho demostraria bé. Finalment i en tercer lloc diu: «Pro brachio regali Cathalonie» i segueix la llista de la representació municipal, una llista de 32 municipis, dins la qual figuren, per orde d'arribada, Tuïr, Vilafranca del Conflent, Cotlliure, Salses, Perpinyà, el Voló i Argelers. De fet, sabem que sobretot eren 7 els municipis rossellonesos que assistien regularment a Corts entre una llista d'uns 32 a 35. Aquestes mateixes set viles eren a Montsó el 1585. Les set mateixes sobre 35 eren a la Cort General de Barcelona de 1599, i les mateixes més Vinça, sobre 36, van ser a Barcelona a les Corts inacabades de 1626 i de 1632. Des del punt de vista demogràfic, les vegueries del Rosselló i el Conflent eren les més ben representades de Catalunya, amb un 20% aproximadament de la representació. La vegueria de la Cerdanya no la tinc aquí en compte perquè a Corts només estava representada per Puigcerdà. El 1640, és a dir, a les Corts de la revolució catalana de 1640 o Corts de Pau Claris, hi van assistir d'arreu de Catalunya molts més municipis, i no solament els que hi tenien dret, i lògicament també dels comtats, com Arles, Catllà, Ceret, Codolet, Fontpedrosa, Illa, Montferrer, Mosset, Prada, Prats de Molló, Rodés de Rigardà, Serrallonga de Cabanyes, Vallestàvia de Conflent i Querol de Cerdanya.

Entre 1515 i 1626, de fet haurien desfilat per Corts catalanes uns 108 síndics rossellonesos, entès aquest *rossellonesos* segons la terminologia emprada per França d'ençà de 1660.

Segurament, doncs, una bona manera de situar millor la integració territorial de la Catalunya Nord amb el Principat català abans de 1659 no és parlar en termes de comtats, sinó fer-ho en termes de vegueries i sotsvegueries, que és la visió del territori català segons ulls de la Diputació del General, o Generalitat si modernitzem l'accepció. Cal fer un incís i recordar que històricament, tal com ens ha explicat Víctor Ferro (*El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al decret de Nova Planta*, Vic, Eumo, 1987, p. 137, 222 i 247), la Generalitat no eren els òrgans de govern sinó la comunitat de tots els governats. En termes actuals, doncs, l'accepció *Generalitat* voldria dir 'tota la ciutadania', per tant els habitants de les vegueries de la Catalunya Nord eren Generalitat. Fet aquest aclariment, cal dir que la Diputació del General, tant en termes fiscals i de govern com en termes d'insaculació de cavallers, es valia de les vegueries. Des d'aquesta perspectiva observem com els comtats configuraven el territori de quasi tres vegueries de Catalunya: la vegueria del Rosselló amb la sotsvegueria del Vallespir, la vegueria del Conflent i la vegueria de Puigcerdà. Les vegueries des del punt de vista fiscal eren collectes. Les del Conflent i el Rosselló pertanyien a la sobrecol·lecta de Llevant de la vereda de Girona i la de la Cerdanya o Puigcerdà, a la sobrecol·lecta de Ponent, vereda de Vic. El concepte de «vereda» no està del tot aclarit, però es pot observar que, a les del Conflent i Rosselló, s'hi arribava per Girona i a la de Puigcerdà s'hi arribava per Vic. Cada vegueria tenia un diputat local, és a dir, un representant local de la Diputació General, que tenia funcions de govern, de justícia i de policia en matèria de jurisdicció del General. Cada diputat local solia disposar d'una petita cort amb assessor, notari, porter, etc. Miquel Pérez Latre ha elaborat una llista del personal del segle XVI del Rosselló-Conflent i n'ha publicat un tast a *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II* (Catarroja i Barcelona, Afers, 2004, p. 235-242).

Cada col·lecta disposava de diverses taules fiscals: les taules de Puigcerdà eren a Bellver, Ribes, Puigcerdà (on hi havia el diputat o diputació local) Llivia i Tor de Querol. Les del Conflent eren a Vilafranca del Conflent (on hi havia el diputat local), Puigbalador, Clariana, Prada i Vinçà. Les del Rosselló eren a Perpinyà (on hi havia el diputat local), Arles, Ceret, Cotlliure, Elna, Tuïr, Illa, Canet, Millars, Clairà, Salses, Estagell i Ribesaltes.

Pel que fa a les insaculacions per al govern de la Generalitat (el sistema electoral de l'època), el braç eclesiàstic insaculava per a bisbats i religiosos i el braç municipal insaculava les persones per a ciutats o viles amb dret d'insaculació i, pel que fa al braç militar: la noblesa, els cavallers i els donzells eren insaculats per a vegueries. En els segles XVI i XVII, en les bosses d'insaculació dels prelats eclesiàstics hi havia un lloc de diputat per al bisbat d'Elna, un lloc de

diputat i tres llocs d'oïdors per als canonges d'Elna i llocs indeterminats per a diputats i oïdors per als religiosos d'Arles i Cuixà. Els cavallers de les vegueries de Perpinyà, Conflent i Cerdanya tenien onze llocs com a diputats i vuit llocs com a oïdors. Pel que fa a les viles, només estaven insaculades Perpinyà i Puigcerdà. La primera amb vint-i-dos llocs de diputats i vint-i-un llocs d'oïdors i Puigcerdà només amb dos llocs d'oïdors.

Tot seguint l'edició del catàleg de diputats i oïdors de Serra i Postius (1671-1748) publicada per Sans Travé i Ballart Marsol, es pot dir que aquests llocs d'insaculació van permetre que durant els segles XVI i XVII hi hagués: dos canonges d'Elna diputats, sis canonges d'Elna oïdors, i un canonge d'Arles i un canonge de Cuixà diputats. Pel que fa a l'estament militar, hi va haver sis diputats i tres oïdors de la vegueria de Perpinyà. Pel que fa a l'estament municipal, hi va haver catorze diputats i tretze oïdors de Perpinyà. També hi hagué un oïdor de Puigcerdà.

En apèndix, dono una llista nominal provisional d'aquestes persones que esdevingueren membres del govern català. Cal dir, també, que, passat el 1659, a Barcelona encara hi hagué insaculacions d'aquestes vegueries: el 1662 era extret diputat mossèn Francesc Amell, «donsell, en la vegueria de Perpinyà domiciliat», i el 1680 ho fou com a oïdor per la vegueria de Perpinyà misser Onofre Monsalvo, ciutadà de Barcelona, on estava domiciliat. Cal dir que la ciutadania de Barcelona anava més enllà de la mateixa ciutat. Hi ha molts ciutadans de Girona o de Solsona que demanen ser ciutadans de Barcelona i que ho esdevenen. Segons sembla, doncs, se seguí insaculant per les vegueries en mans de França (caldria, però, estudiar-ho millor); d'altra banda, també sembla que, després de 1680, no surt ningú més extret en relació amb les vegueries dels comtats. Ens caldria conèixer també quina va ser la trajectòria de la Diputació del General a la Catalunya Nord abans de la seva dissolució amb la creació, com ens ha explicat Alícia Marcet, del Consell Sobirà del Rosselló (1660) (*Le rattachement du Roussillon à la France*, Perpinyà, Trabucoire, 1995). Sabem per Josep Sanabre que el mateix 1660 hi va haver dues suplicacions perpinyaneses que van reclamar al rei de França i al cardenal Mazzarino la continuïtat del consistori de la Generalitat (*La acción de Francia en Cataluña (1640-1659)*, Barcelona, Real Academia de Buenas Letras, 1956, p. 701-703). Pel que fa al Principat estricte, durant tota la segona meitat del segle XVII les vegueries de la Catalunya Nord mai no desaparegueren ni de les insaculacions ni dels papers oficials de la Diputació del General ni dels seus directoris, com és el cas del *Directori de la visita del general del Principat de Catalunya y comptats de Rosselló y Cerdanya* de 1698. De la mateixa manera, Narcís Feliu de la Peña en el seu *Fénix de Cataluña* de 1683, quan descriu el Principat de Catalunya, escriu: «A orillas del Mediterraneo y Gallia Narbonense, al oriente de Valencia y del mismo mar, a mediodia del reyno de Aragón y Gascuña, al norte y del propio Aragón al po-

niente, el Principado de Cataluña, Condados de Rosellón y Cerdaña, en una sola provincia componen un bello mapa, pequeño mundo o admiración del mundo.» Finalment, cal observar l'existència també d'insaculacions per a la vegueria de Perpinyà (braç militar), per a la vila de Perpinyà (braç reial) i per al bisbat d'Elna-Perpinyà (braç eclesiàstic), en el llibre de l'ànima o de matrícula de la Generalitat obert en l'etapa de l'arxiduc Carles (1706).

Tenim els noms dels síndics de les viles que van a Corts entre 1564 i 1632 que puc oferir tot fent una relació ràpida: el 1563-1564, per Perpinyà hi anaren Joan Puig i Joan Frigola; pel Voló, Jeroni Cucurull; per Salses, Andreu Garbí; per Argelers, Antoni Ribes, pagès; per Vilafranca del Conflent, Joan Francesc Rebollet; per Cotlliure, Joan Frigola; per Tuïr, Pere Galderic Roca. El 1585, per Perpinyà, Lluís Terrena, Jeroni Baldó, mercader, i Antoni Jolí, notari; per Salses, Joan Cabessa i Joan Andreu; per Vilafranca del Conflent, Galdric Rebollet; per Tuïr, Pere Juveny Roca; per Cotlliure, Joan Pi i Jaume Puignau (aquest darrer per raons legals hi fou rebutjat); per Argelers, Antoni Ribes (que hi fou rebutjat per raons legals) i Pere Joan Ferrer o Joan Piferer; pel Voló, Joan Cucurull. El 1599, per Perpinyà, Andreu Reart, Jeroni Caors [en alguna ocasió el denominen *Corts*] i Josep Blanc, mercader; per Cotlliure, Gaspar Pi, notari de Perpinyà; per Vilafranca del Conflent, Joan Antoni Gorchs; per Salses, Francesc Andreu; per Tuïr, Antoni Palet; pel Voló, Joan Soler; per Argelers, Joan Maurís. El 1626, per Perpinyà, Andreu Fabra, Francesc Boquet i Jaume Pons; per Cotlliure, Montserrat Puigsech; per Argelers, Joan Maurís; per Tuïr, Rafael Coll; per Salses, Rafael Puig; pel Voló, Antoni Savoia; per Vilafranca del Conflent, Vicent Gubert; per Vinça, Joan Isern. El 1632, per Perpinyà, Andreu Fabra, Jaume Pons i Jeroni Artés i Carreras; per Cotlliure, Miquel Roca; per Argelers, Antoni Perpinyà i Gener; per Salses, Antoni Garbí; pel Voló, Antoni Savoia; per Vilafranca del Conflent, Vicent Gubert; per Vinça, Montserrat Marès.

La condició de «muralla perpètua de Catalunya», com deia un document parlamentari de 1585, i el fet que la collecta fiscal del Rosselló anés perdent les posicions econòmiques, segurament contribueixen a explicar les aspiracions d'autonomia perpinyanesa en relació amb la Diputació General, les posicions d'irredemptisme que ens ha explicat Raymond Sala (*Dieu, le roi, les hommes: Perpignan et le Roussillon (1580-1830)*, Perpinyà, Trabucoire, 1996, p. 28-30). En el segle xv Perpinyà era segona en la recaptació fiscal després de la collecta de Barcelona i va passar al tercer lloc al segle xvi, després de Barcelona i Girona, possiblement per raons no sols econòmiques sinó precisament per raons de muralla poc protegida. Ara bé, el seu irredemptisme tampoc no s'adiu sempre amb el paper dels seus homes en el sistema polític administratiu del conjunt català, ni tampoc amb el paper dels seus mercaders en la xarxa fiscal catalana ni amb llur paper dins el sistema financer català, com ha observat recentment Elisa Badosa en analitzar les lletres de canvi bar-

celonines destinades a les fires de Perpinyà creades el 1623 (col·loqui d'Andorra; octubre 2003, en premsa).

Caldria fer un seguiment de tot això, que aquesta present nota circumstancial no ho permet ni ho pretén. Ara bé, com a punt final a aquesta breu intervenció, vull indicar que es troben perpinyanesos participant de ple en la xarxa fiscal de la Generalitat. Per exemple, és el cas de mossèn Jaume Elra de Perpinyà, el qual, segons la visita o inspecció fiscal de la Diputació de 1600, era sobrecol·lector de la sobrecol·lecta de Ponent, un càrrec que solia donar beneficis extres; o hi ha el cas, en el trienni de 1605-1608, que tots els fiadors de l'arrendament de la bolla de la col·lecta de Tarragona eren de la vegueria del Rosselló.

Tot plegat indica la gran articulació històrica catalana, comtats inclosos, i permet afirmar que la denominació *Principat* i *comtats* (que no comportava cap confusió a l'època des de la perspectiva politicoadministrativa i fiscal catalana, perquè era un formalisme de la monarquia, sense base política ni humana catalana) ha col·laborat a difondre moltes confusions entre historiadors o no historiadors dels nostres dies, la qual cosa ens obligaria a revisar l'ús massa concloent d'aquesta denominació duplicada formalista.

APÈNDIX PROVISIONAL DE PERSONES IDENTIFICADES QUE SURTEN EXTRETES
PER CÀRRECS DEL GOVERN DE LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL PROCEDENTS
DE LES VEGUERIES DE LA CATALUNYA NORD

1503: mossèn Jaume Traginer de Perpinyà, oïdor; 1506: mossèn Joan Ballaró de Perpinyà, diputat de Perpinyà; 1512: don Pere Castre, vescomte de Canet, diputat; 1515: mossèn Lluís Canta, burgès de Perpinyà, diputat; 1533: mossèn Joan de Vilanova, cavaller d'Elna, diputat, i mossèn Perot Cisteró, burgès de Perpinyà, diputat; 1536: mossèn Joan Ballaró, burgès de Perpinyà, diputat (moria durant el trienni), i mossèn Pallarí Maler, burgès de Perpinyà, oïdor; 1539: don Jeroni de Requesens, bisbe d'Elna, diputat; 1542: mossèn Franci Giginta, burgès de Perpinyà, diputat; 1545: mossèn Lluís Seguer, burgès de Perpinyà, oïdor; 1548: mossèn Miquel d'Oms, canonge i sagristà d'Elna, diputat, i mossèn Garau Subirà, burgès de Perpinyà, oïdor; 1554: misser Joan Reart de Perpinyà, diputat (moria durant el trienni); 1560: mossèn Miquel d'Oms, canonge i sagristà d'Elna, diputat, i mossèn Jeroni Exeter, burgès de Perpinyà, diputat; 1563: misser Francí Torrellas de Perpinyà, diputat, i mossèn Tomàs Taulari, burgès de Perpinyà, oïdor; 1569: misser Joan Perpinyà, burgès de Perpinyà, diputat; 1572: mossèn Joan Bolet, burgès de Perpinyà, diputat, i mossèn Galceran de Vallgornera, donzell en la vegueria de Perpinyà domiciliat, oïdor; 1578: don Felip Galceran de Castre i de Pinós, vescomte d'Èvol, diputat, i mossèn Antoni Joan Bolet, burgès de

Perpinyà, diputat; 1581: mossèn Gaspar Peyrat, burgès de Perpinyà, oïdor; 1584: Joan Gorés, burgès de Perpinyà, oïdor (moria durant el trienni); 1587: Francesc Grimau, donzell en Perpinyà domiciliat, oïdor, i Abdó Onofre Comelles, donzell en Perpinyà domiciliat, oïdor; 1593: mossèn Bartomeu Piquer, mercader de Perpinyà, oïdor; 1599: doctor Joan de Vilanova, en la vila de Perpinyà domiciliat, diputat, i mossèn Andreu Reart, burgès de Perpinyà, diputat; 1602: don Bernat de Cardona, abad de Sant Miquel de Cuixà, diputat, i mossèn Honorat Martí, burgès de Perpinyà, oïdor (moria durant el trienni), i mossèn Gerim Bosch, mercader de Perpinyà, oïdor; 1605: reverend Ponciano Paulet, canonge d'Elna, oïdor; 1608: misser Jeroni Soler, burgès de Perpinyà, oïdor; 1611: reverend fra Francesc Senjust, abad d'Arlés, diputat; 1617: misser Miquel Cerdà, burgès de Perpinyà, diputat; 1623: don Pere de Magarola, bisbe d'Elna, diputat, i mossèn Onofre Comter, canonge d'Elna, oïdor; 1626: mossèn Alexandre Corts i de Soler, donzell en la vegueria de Perpinyà domiciliat, diputat, i reverend Joan Pere Riart, canonge d'Elna, oïdor; 1629: reverend fra Esteve Salacrús, abad d'Arlés, diputat, i misser Jaume Lamarca, en la vila de Perpinyà domiciliat, oïdor; 1635: reverend fra don Miquel d'Alentorn, abad d'Amèr i Roses, diputat, i don Francesc de Llupia, en la vegueria de Perpinyà domiciliat, diputat, i mossèn Jaume Badaula, mercader de la vila de Perpinyà, oïdor; 1647: reverend fra Andreu Pont, abad d'Amèr i Roses, diputat, i mossèn Joan Manegat, burgès de la vila de Puigcerdà, oïdor (moria durant el trienni); 1650: reverend dr Pau del Rosso, prior de La Llacuna i abad elet de Nostra Senyora de la Real de Perpinyà, degà i canonge de la seu de Barcelona, diputat, i mossèn Bernat Ferrer, burgès de Perpinyà, diputat; 1653: mossèn Pau Vinyes, cavaller en la vegueria de Perpinyà domiciliat, oïdor; 1659: mossèn Angel del pas, donzell de Perpinyà, diputat; 1662: mossèn Francesc Amell, donzell en la vegueria de Perpinyà domiciliat, diputat; 1680: misser Onofre Monsalvo, ciutadà de Barcelona per la vegueria de Perpinyà, en Barcelona domiciliat, oïdor.

De fet, sembla que se seguí insaculant per les vegueries en mans de França. Però no surt ningú més extret en relació amb els comtats després de 1680.

EVA SERRA I PUIG